

Darko ANTOVIĆ

POZORIŠNA DJELATNOST U KOTORU SA POSEBNIM OSVRTOM NA XIX VIJEK

Tragajući za podacima o pozorišnoj djelatnosti u Kotoru naišao sam na veliki broj dokumenata koji se čuvaju u Istorijskom arhivu u Kotoru, a koji se odnose na ovu materiju. Najveći broj tih dokumenata datira od vremena francuske okupacije Kotora 1807. godine i dalje.

O djelatnosti iz ranijeg perioda ima pomena u nekim crkvenim zapisima, koji se čuvaju po crkvama i manastirima u Kotoru i Perastu, a koja se uglavnom odnose na crkvena prikazanja.

Iako je starodrevni Kotor važio kao jedan od veoma snažnih privrednih i kulturnih centara i bio poznat kao grad pjesnika, naučnika, muzičara, slikara, zlatara, graditelja, pomoraca, diplomata i političara, možemo sa sigurnošću pretpostavljati da nije u daljoj prošlosti imao posebne pozorišne zgrade.

Isto kao što je bio slučaj u Hvaru, Zadru, Dubrovniku i drugim dalmatinskim gradovima, tako su se i u Kotoru i u Perastu u crkvama, pred crkvama i na trgovima izvodila prikazanja. U početku ta prikazanja su se izvodila na latinskom, a kasnije i na narodnom jeziku. Kada se počela razvijati svjetovna drama, pozorišna aktivnost se odvijala u salonima kotorskih plemićkih porodica i bogatijih građana. Analogno velikom susjednom kulturnom centru, Dubrovniku, pored stranih trupa koje su posjećivale Kotor, u gradu su postojale i domaće plemićke i pučanske diletantske grupe. Uticaj žive kulturne i pozorišne aktivnosti Dubrovnika odražavao se i u Kotoru. Izvjestan broj Kotorana školovao se i živio po italijanskim gradovima u kojima je kulturni život bio veoma razvijen, pa su oni po povratku kući prenosili stečena iskustva na tom polju. U toku godine najživlja pozorišna aktivnost odvijala se za vrijeme pokladnih praznika (karnevala, veljuna), o čemu među dokumentima u Istorijskom arhivu u Kotoru ima dosta tragova.

U toku srednjeg vijeka, a i kasnije, jedna od omiljenih zabava kotorskog plemstva bilo je i posmatranje sa gradskih bedema igara

konjanika na poljanama pred gradom (Benovo), kada su se odabrani kotorski mladići takmičili na arapskim i turskim konjima i pokazivali svoju vještinu u baratanju oružjem. O tome piše u svom djelu »Bove d'oro« kotorski historičar, benediktinac O. Timotej Čisila, koji je živio krajem XVI i početkom XVII vijeka.¹

Na trgovima i pred gradskim vratima (Crnogorski pazar — Tabačina — Sjeverna vrata) izvodili su svoje igre akrobati, gutači vatre i mađioničari. Postoji podatak da je jednoj takvoj predstavi prisustvovao i Petar Petrović Njegoš. Zanimljivo je da se takvim izvođačima jednim aktom od 8. XII 1834. godine zabranjuje pristup granicama grada, vjerovatno zbog loših moralnih i političkih kvaliteta². U istom aktu se pokazuje interesovanje za pozorišne trupe koje mogu da dobiju specijalnu dozvolu poslije provjere njihove moralne i političke podobnosti.

Kada je počela francuska okupacija grada Kotora 1807. godine, francuski oficiri, činovnici i njihove porodice, naviknuti da večeri provode u zabavljanju, nisu mogli da se naviknu na život u jednom malom gradu, koji nije imao ni pozorišne zgrade gdje bi se zabavili. Po njihovom nagovoru zapovjednik francuske okupacione posade, general Aleksandar Lauriston, izgradio je 1808. godine na državni trošak pozorišnu zgradu (na mjestu stare opštinske vijećnice na Trgu od oružja, danas Trg oktobarske revolucije), koja je odmah počela sa radom, kako to u jednom svom članku piše A. Milošević. Međutim, vjerovatnije je da je 1808. godine maršal Marmont dao dozvolu za izgradnju pozorišne zgrade iz političkih razloga, kao jedan od vidova propagande i širenja francuskog uticaja. U tom smislu on poklanja zgradu kotorskoj opštini i narodu. Vladin delegat Paulucci formirao je posebnu komisiju za pozorište, čiji su članovi Ivan konte Burović i Mark Anton Macoj, koji će pod predsjedništvom kotorskog opštinskog načelnika »pro tempore« upravljati ovim poslom. Nije tačan podatak da je zgrada izgrađena i pozorište počelo da radi 1808. godine, jer 1809. godine izabrana komisija urgira bržu izgradnju, pa je pozorišna zgrada vjerovatno dovršena 1810. godine, a možda i kasnije.

Postojanje pozorišta i njegova aktivnost u doba francuske okupacije znatno je uticala na mijenjanje navika građana, čiji je život do tada bio dosta povučen. Oni počinju da sa svojim porodicama posjećuju predstave i balove. Ta navika je postala potrebom i poslije odlaska Francuza, tako da, i pored toga što opština nije bila u mogućnosti da održava zgradu pozorišta, građanska komisija ipak iznalazi mogućnosti da se ova institucija održi.

¹ A. Milošević, »Kazalište (pozorište) u Kotoru«, Glasnik Narodnog univerziteta Boke, Kotor 1940, str. 45.

² Istorijski arhiv u Kotoru (IAK), Fond opštine Kotor (OK) V, 383.

Godine 1843. prepravljaju se sala u pozorišnoj zgradi, koju koristi i vojska i koja nosi ime Quartierone. Radovi su izvođeni pod nadzorom opštinskog inženjera Nizetea, a najvjerojatnije po projektu arhitekta Marka Benzona. Prostor se smanjuje, ali se poboljšavaju pozornica, parter, ulaz i stepenište. Koriste se koliko je god to moguće iskustva graditelja velikih italijanskih pozorišnih kuća Milanske skale, Parme, Đenove, Torina i Napulja. Traže se najbolja stručna rješenja. Lože se sa četini smanjuju na tri sprata. Sredstva se pribavljaju jednim dijelom unaprijed zakupljenim sjedištima (prvi red — 250 fiorina, drugi red — 150 fiorina, za 1846. godinu). O toj restauraciji postoji detaljna dokumentacija i skice koje se čuvaju u Istorijskom arhivu Kotora.³

Za vrijeme francuske okupacije u Kotoru predstave su izvođene na francuskom i na italijanskom jeziku, a za vrijeme austro-ugarske okupacije od 1814. godine na njemačkom, italijanskom i narodnom jeziku.

Pored domaćih diletantskih društava u Kotoru su gostovale i strane putujuće pozorišne družine.

Prvi sigurni dokaz o gostovanju pozorišne trupe i o održavanju predstava u pozorišnoj zgradi u Kotoru su ugovori iz 1827. godine, sklopljeni između vojnih i civilnih vlasti opštine Kotor i pozorišne trupe iz Trogira.⁴ Ovi dokumenti su po svom sadržaju vrlo zanimljivi i zaslužuju da im se posveti posebna pažnja.

Jedan ugovor je sklopljen između predstavnika uprave pozorišta u Kotoru i vođe Comica Compagnia — trupe iz Trogira, a drugi između predstavnika uprave pozorišta i članova iste trupe.

U prvom ugovoru se određuju prava i obaveze vođe pozorišne trupe, a u drugom prava i dužnosti članova trupe. U njemu se detaljno utvrđuju finansijske obaveze između vođe trupe i uprave pozorišta u Kotoru ustupanjem dijela prihoda od loža i njegove obaveze prema ostalim članovima putujuće trupe.

U drugom ugovoru se potvrđuju odredbe iz prvog ugovora, utvrđuju se obaveze između vođe putujuće trupe i glumaca o ustupanju dijela prihoda od ulaznica članovima putujuće trupe, utvrđuju se cijene ulaznica, broj obaveznih večernjih predstava, broj predstava čiji prihod ide u korist učesnika — izvođača i u javne dobrotvorne svrhe, vrijeme početka predstava, kao i obaveze prema statistima i troškovi oko redarstva i osvjetljenja, koji padaju na teret trupe (Comica Compagnia), čime se opština ograđuje od nepredviđenih troškova i gubitaka.

O sklapanju ugovora se obavještavaju predsjednik opštine Trogira i više hijerarhijske vlasti, najvjerojatnije zbog naplate poreza.

³ IAK, OK IX — 13.

⁴ IAK, OK III — 281.

U drugom ugovoru očigledan je i socijalni momenat po tome što se podoficirima i vojnicima daje određeni popust. Da bi se obezbijedila posjeta publike, davao se popust i onome ko bi se pretplatio na sve ove predstave. Unijeta je i odredba po kojoj se vođi putujuće pozorišne trupe smanjuje prihod u slučaju njegovog nerada i pasivnosti.

Ti ugovori su svojim sadržajem rješavali sve odnose između uprave pozorišta u Kotoru i gostujuće pozorišne trupe iz Trogira i oni su siguran dokaz da se u Kotoru u to vrijeme odvijala živa pozorišna aktivnost. Pouzdano se zna da se u zgradi pozorišta ta aktivnost odvijala sve do kraja XIX vijeka, kada je zgrada prepravljena i korišćena za opštinsku vijećnicu.

Početkom XX vijeka izgrađena je mala pozornica u prepravljenoj i proširenoj gradskoj kafani »Dojmi«, na kojoj je nastavljena pozorišna aktivnost. Iako neredovno, sve do početka drugog svjetskog rata na njoj su nastupale lokalne amaterske grupe i gostujuće pozorišne grupe.

Sadašnja zgrada Narodnog pozorišta u Kotoru, u kojoj danas radi Centar za kulturu, je adaptirana zgrada stare mletačke vojne bolnice iz 1769. godine. Adaptacija je izvršena 1950. godine po projektu arhitekta Dragiše Brašovana. U njoj je redovno radilo profesionalno pozorište sve do sezone 1958/59. godine kada je definitivno prekinulo svoj profesionalni rad.

Kotor, 23. decembra 1827.

Upućeni od civilnih i vojnih vlasti niže potpisani, u svojstvu izaslanika predstavnika imovine ovog pozorišta sa ovlašćenjem da mogu istim raspolagati u najbolju korist stanovnika ovog mjesta i pozorišne trupe (Compagnia Comica), koji su ovdje stigli iz Trogira, sastavljaju sa Giuseppe Marangoni ovaj ugovor.

1. Gore pomenuti izaslanici ustupaju gore pomenutom Marangoniju pravo da raspolaze ložama koje postoje u pozorištu, izuzev šest u prvom redu, koje će mu biti pokazane, zašto će mu biti plaćeno šezdeset fiorina.

2. Marangoni prihvata dat mu predlog i obavezuje se da će platiti dvojici glavnih predstavnika pozorišne trupe Pietru Ramani i Giuseppe Ranzzini za sve gore pomenute lože 150 fiorina u tri jednake rate i to svakome po 50 fiorina, na način da prvu ratu dobiju čim se potpiše ovaj ugovor, drugu prvoga dana mjeseca januara 1828, a treću 20. februara.

3. Između ostalog utvrđuje se da gore pomenuti Marangoni, osim raspolaganja ložama, nema nikakvih drugih prava na prostorište pozorišta niti prava participacije ni u čemu što se odnosi na plaćanje ulaska u pozorište ili po bilo kom drugom razlogu, osim ako se to ne odnosi na neka prava pozorišne trupe u slučaju da daju sami neki javni bal ili bilo kakvu zabavu. U tom slučaju će se svi odnosni prihodi dijeliti na osam djelova od kojih tri četvrtine pripadaju pozorišnoj trupi, a jedna četvrtina gore pomenutom Marangoniju, koji će trebati u slučaju pasivnosti podjelu izvršiti na jednake dijelove — što će biti potpisano od prisutnih Ramanija i Rancinija.

Prednji ugovor je napisan u trostrukom originalu, i to jedan za deponovanje u arhiv lokalne opštinske uprave, drugi da ostane kod izaslanika, i treći u ruke Marangonija za upotrebu.

Potpisi potpisnika ugovora

Kotor, 23. decembra 1827.

Upućeni od civilnih i vojnih vlasti niže potpisani, u svojstvu izaslanika predstavnika imovine ovog pozorišta sa ovlašćenjem da mogu istim raspolagati u korist pozorišne trupe koja je ovdje stigla iz Trogira sastavljaju sa predstavnicima iste Pietrom Romanijem i Giuseppe Ranzzinijem ovaj ugovor.

1. Dozvoljava se pomenutoj pozorišnoj trupi korišćenje ovog pozorišta za scenske predstave u toku narednog karnevala.

2. Od prihoda postojećih loža daće im se nagrada od sto pedeset fiorina od strane predvodnika Giuseppe Marangonija, kome su iste date na raspolaganje i to u tri jednake rate, tj. pedeset fiorina svakome da se isplati danas, druga rata prvog dana mjeseca januara 1828, a treća 20. februara.

3. Gore pomenuti Ramani i Ranzzini se obavezuju da će u toku narednog karnevala dati četrdeset predstava isključujući one koje će dati u sopstvenu korist.

4. U tom smislu utvrđuje se cijena ulaska u pozorište na četrdeset šest perpera za svaku osobu, osim nižim oficirima i vojnicima koji će platiti samo četrdeset četiri perpera po osobi.

5. Cijena pretplate za ulazak u pozorište za četrdeset predstava se utvrđuje na tri fiorina po osobi koja pripada klasi gospode vojnih oficira, činovnika i građana civila a za niže vojne oficire dva fiorina.

6. Gore pomenutoj pozorišnoj trupi odobravaju se dvije večeri, koje će održati za sopstvenu korist i to jedna u korist Pietra Ramanija a druga Giuseppe Ranzzinija, sa obavezom da daju jednu večernju predstavu, koja će im biti određena, u korist javnih dobrotvornih svrha. Obećava se između ostalog da će se odobriti pomenutoj trupi i treća večernja predstava ako publika pokaže interesovanje.

7. Predstave treba da počnu uveče na dan 26. tekućeg u 7½ časova poslije podne.

Tako je dogovoreno i prihvaćeno njihovim potpisima.

Potpisi potpisnika ugovora

Gore utvrđenim tačkama se dodaje i izjavljuje da svi troškovi koji se odnose na osvjetljenje pozorišta, redarstvo, statiste (figuranti) ili bilo koji drugi troškovi koji se odnose na scenske predstave treba da padnu na pun teret pozorišne trupe.

Što se tiče početka večernjih predstava, one će počinjati u 7½ časova poslije podne u toku cijelog mjeseca januara, a zatim će to biti regulisano od strane viših vlasti.

Potpisi potpisnika ugovora

11.0.
182-2031/1
Cattaro li 23. Dicembre 1827.

Destinati dalle Autorità Militare e Civile li sottoscritti in Compagnia Raygoreciani tanti la Proprietà di questo Teatro, con facoltà di disporre del medesimo, a beneficio della Comica quia Comica qui arrivata da Traù, dovessero ioi Rappresentanti della medesima Pietro Namacci, e Giuseppe Rauggini alla stipulazione del presente contratto -

- 1° Viene accordato all'anzidetta Compagnia Comica di far uso di questo Teatro, per le beniche Rayg. presentazioni durante il venturo carnevale
- 2° Nelle vani delle Loggie esistenti peraltro, ser. ra loro corrisposta una gratificazione di sc. cento e cinquanta dall'Imprenditore Giuseppe Maranzoni, cui si accordata la disposizione dell'edifizio in tre Partizioni uguali, cioè di sc. cinquanta, per ciascuna, pagabili la prima quest'oggi, la seconda il primo giorno del prossimo venturo mese di Gennaio 1828, e la terza il dì 20. Febbrajo successivo.
- 3° Si obbligano li anzidetti Namacci e Rauggini, dare nel corso del venturo carnevale, quaranta Rappresentazioni, escluse le Benefiziate -
- 4° A tal effetto viene stabilita il prezzo dell'entrata nel Teatro sia di barantani Sei per persona, per ogni Individuo, esclusi però i Bar.

non abbia vorun' altra ingerenza, nel Locale
Del Teatro, né diritto a partecipazione alcuna
per ciò che riguarda più il pagamento dell' in-
gresso nel Teatro o qualunque altra azione che
riguarda potesse i diritti della Comica Compagnia.
Ben inteso per altro, che loquando venisse auor-
dato un qualche pubblico Ballo o qualunque
altro genere di divertimento, tutti i ritratti
relativi debban calcolarsi in otto porzioni, delle
quali tre quarti saranno devoluti alla Comica
Compagnia, ed un quarto alle Marangoni sudt.,
che darà pur sottoscrivere in ugual porzione in caso
di papirata - cosa che per esser ratificata, son-
rà sottoscritta dai pur presenti Ramacci, e
Rauzzini -

Appiccante vien' esteso in triple origi-
nale, una da depositarsi nell' Archivio della
Locale Amministrazione Comunale, l'altro da
rimanere presso i Comicipari, ed il terzo a me-
ni del Marangoni, sulla debita manutenzione

Tammareo di Torrici
G. Albini

Quaresima Marangoni Affermo
- Pietro Ramacci Affermo
Giuseppe Guerrini Affermo

Résumé

ACTIVITÉ THÉÂTRALE A KOTOR AVEC UN REGARD PARTICULIER SUR LE XIX SIÈCLE

Darko ANTOVIĆ

Dans cet article documentaire est traité une partie de l'histoire du théâtre de l'ancienne ville de Kotor, centre culturel et économique d'une importance particulière, au sud de l'Adriatique.

Le premier théâtre a été construit probablement en 1810 à l'époque de l'occupation de Kotor de la part de l'armée de Napoléon. Ce théâtre fut le prolongement de ceux des salons mais en même temps un acte politique du maréchal Marmont.

En 1843 ce théâtre a subi une reconstruction.

Des documents de l'Archive historique de Kotor nous parlent d'une vie culturelle active au XIX siècle malgré que cette activité a été vivement présente pendant les siècles passés, depuis le Moyen âge, soit dans les églises, soit dans les salons.

La ville a été souvent visitée par des compagnies comiques avec des troupes ambulantes quelques fois grotesques. C'étaient des comédiens qui parcouraient la côte Adriatique jouant de ville en ville sur des scènes improvisées. Une telle compagnie comique de Trogir est arrivée à Kotor en 1827. Les contrats sur les représentations sont très intéressants.

Le nouveau théâtre a été construit à Kotor en 1950 selon le projet de l'architecte Dragiša Brašovan.

A l'article sont ajoutés deux contrats du 1827 et des esquisses des projets pour la reconstruction du théâtre du 1843.